

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SİGARAYA İLİŞKİN BİLGİ VE İNANIŞLARI İLE AİLE BİREYLERİ VE ÖĞRETMENLERİNİN SİGARA İÇME DURUMUNUN İNCELENMESİ*

Sevil İNAL**

Kabul Tarihi: 8.4.2005

Suzan YILDIZ***

ÖZET

Türkiye’de sigara kullanımı gelişmiş ülkelerden daha yüksektir ve önemli bir halk sağlığı problemidir. Sigara kullanımını çeşitli faktörler etkilemektedir. Bunların en önemlileri sosyal ve kültürel faktörlerdir. Sigara içenlerin büyük çoğunluğu erişkinlik döneminden önce sigaraya başlamaktadır. Bu nedenle sigarasız toplum hedefine ulaşmada çocuk ve ergenlerin sigaraya başlamasını önlemek anahtar rol oynayacaktır. Bu çalışmanın amacı, İstanbul’daki ilköğretim okulu öğrencilerinin sigaraya ilişkin bilgi ve inanışları ile aile ve öğretmenlerinin sigara içme durumunu belirlemektir.

Bu çalışmada, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu, öğretmenleri tarafından randomize olarak seçilen iki ilköğretim okulundaki 172 öğrenciye uygulanmış ve 164’ü değerlendirmeye alınmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması 12±1 yıl ve % 47.6’sı kız (n=78), % 52.4’ü (n=86) erkektir. Analizler ilköğretim okulu öğrencileri arasında sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve inanışların oldukça yaygın olduğunu ve öğrencilerin aileleri ve öğretmenlerinin sigara içme oranının da oldukça yüksek olduğunu gösterdi.

Anahtar Kelimeler: Sigara kullanımı, ilköğretim okulu öğrencileri, sigara ile ilgili bilgi ve inanış, aileler arasında sigara içme, öğretmenler arasında sigara içme.

ABSTRACT

Investigation Knowledges and Believes of Elementary School Students about Smoking and Smoking Behaviour among Their Families and Teachers.

Smoking use in Turkey is higher than developed countries and an important health problem. Various factors affecting smoking use. Social and cultural factors are the most importants of them. The majority of smokers begin tobacco use before they reach adulthood. Thus one of the keys to a smoke-free society is to prevent children youth from ever starting smoking.

The purpose of this research investigate knowledges and believes of elementary school students about smoking and smoking use among their families and teachers in İstanbul. 172 student from two elementary schools that randomly selected by their teachers were given a questionnaire that was formed by researchers and evaluated 164 of them. Mean age of students was 12.7±1 years and % 47.6 of them were female (n=78), % 52.4’ were male (n=86). Analysis showed that wrong knowledges and believes about smoking are very widespread among elementary school students and smoking using rates of their families and teachers are really high.

Keywords: Smoking use, elementary school students, knowledges and believes about smoking, smoking use among families, smoking use among teachers.

* Çalışma 20-22 Nisan 2004 tarihinde İstanbul’da düzenlenen 26. Pediatri Günleri ve 5. Pediatri Hemşireliği Günleri Kongresinde sunulmuştur.

**İÜ. Bakırköy Sağlık Yüksekokulu (Dr.) (e-mail: inalsevil@yahoo.com)

***İÜ. Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu (Doç Dr.)

GİRİŞ

Alışkanlık yapıcı maddelerin en yaygın olanı olan sigara kullanımı, toplumun hemen bütününe ilgilendiren önemli bir sorundur. Ülkemizde sigara içme alışkanlığının çok yaygın olduğu bilinmektedir. 1988 yılında ülke çapında yapılan araştırma sonuçları, toplumumuzda 15 yaş üstü nüfusta, erkeklerin % 62.8'inin, kadınların % 24.3'ünün, tüm nüfusun ise %43.6'sının sigara içicisi olduğunu göstermektedir (PIAR 1988). Erişkin sigara içicilerinin % 80'inden fazlasının sigara kullanmaya 18 yaşından önce başladığı ve sigaraya başlama yaşının gün geçtikçe düştüğü bilinmektedir (Coogan et al. 1998). Ayrıca sigaraya yönelik mücadele çalışmalarındaki temel ilkelerden biri sigaraya başlama oranlarını düşürmektir. Bu nedenle çocuk ve gençlerin sigaraya başlamasını önlemek, sigarasız toplum hedefine ulaşmada anahtar rol oynayacaktır.

Ülkemizde sigarayla ilgili yapılan çalışmalar daha çok lise ve üniversite gençliği üzerinde sigara kullanım oranlarını araştırmaya yöneliktir (Tümerdem ve ark. 1986, Saltık ve ark. 1992, Önder ve ark. 1988; Odabaşı 1992, Kocabaş 1988, Karlıkaya 2002, Herken et al. 1997, Çelik ve ark. 2000). Oysa sigaraya başlama yaşının gün geçtikçe düştüğü ve sigara ile mücadelede en önemli adımın sigaraya başlanmasının önlenmesi olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda sigara ile mücadelenin çok daha öncesinde, daha ilköğretim aşamasında başlaması gerektiği açıktır. Çocukta bu dönemde oluşturulacak sigaraya ilişkin doğru bilgilenme, "sigaraya hayır" deme bilincinin oluşmasına katkı sağlayacak ve akran baskısı, merak gibi faktörlerin etkisi ile çocukların sigaraya başlamasını en aza indirecektir.

AMAC

Çalışma ilköğretim okullarındaki öğrencilerin sigaraya ilişkin bilgi ve inanışları ile anne, baba ve

öğretmenlerinin sigara içme durumunu belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak gerçekleştirildi. Öğrencilerin sigaraya başlamalarını etkileyebilecek sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve inanışlarının ve çocuğa rol model olan anne-baba öğretmen gibi kişilerin sigara kullanmasının etkilerinin belirlenmesinin bu konudaki çalışmalara ışık tutacağı düşünüldü. Bunun yanı sıra, elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilere eğitim vererek sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve inanışlarının giderilmesi amaçlandı.

GEREÇ YÖNTEM

Araştırmanın ulaşılabılır evrenini Türk Kadınlar Konseyi Derneğinin eğitim faaliyetleri kapsamında yer alan ve eğitim amaçlı destek verilen İstanbul İli Beykoz ilçesindeki 4 okulda 5., 6., ve 7. sınıflarda okuyan toplam 760 öğrenci, örneklemini ise aynı kapsamda "Sigaranın Zararları" ile ilgili eğitim yapılacak olan 2 ilköğretim okulunun 5. 6. ve 7. sınıflarında okuyan ve olasılıksız örneklem yöntemi ile seçilen 172 öğrenci oluşturdu. Öğrencilerin seçimi sabahçı ve öğlenci olma durumuna göre yapıldı. Araştırmaya katılan iki ilköğretim okulunda 5., 6., ve 7. sınıflarda okuyan toplam 340 öğrenciden, sabahçı olarak öğrenim gören 172 öğrencinin tamamı olasılıksız örneklem yöntemiyle örneklem grubuna alındı. Öğrenciler ağırlıklı olarak orta sosyokültürel düzeydeki ailelerin çocuklarıydı.

Araştırmaya katılmayı kabul eden ilköğretim okulu yöneticilerine çalışma hakkında bilgi verildi. Veriler, 172 öğrenciden demografik özellikleri sorgulayan 5 tanesi açık uçlu, 6 tanesi kapalı uçlu toplam 11 soru, sigaraya ilişkin bilgi ve inanışları sorgulayan ve öğrencilerin "doğru" "yanlış" şeklinde işaretleme yaptığı kapalı uçlu toplam 9 soru ile (Tablo 6) öğrencilerin, aile bireylerinin, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının sigara içme durumunu sorgulayan kapalı uçlu 12 soru olmak üzere toplam 32 sorudan oluşan anket formu

ile toplandı. Doldurulan 172 anket formundan 8 tanesi hatalı doldurulduğu için değerlendirme dışı bırakıldı, 164'ü değerlendirmeye alındı. Anket formların doldurulması sırasında öğrencilerin birbirinden etkilenmemesi için gerekli koşullar sağlandı.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırmada gizlilik ilkesi çerçevesinde;

- Öğrencilerin anket formlarına ad, soyad, şube yazmamaları istendi.

- Öğrencilerden alınan bilgiler gizli tutuldu.

- Araştırmanın yayınlanması sırasında verilerin toplandığı ilköğretim okullarının isimleri belirtilmedi.

Araştırmada bilgilenme hakkı çerçevesinde;

- Öğrenciler, verdikleri bilgilerin okul idaresi veya ailelerle paylaşılmaya-acağı konusunda bilgilendirildi.

- Anket formları araştırmacılar tarafından öğrencilere gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra dağıtıldı ve araştırmaya katılımın isteğe bağlı olduğu açıklandı.

- Anket uygulamasından sonra araştırmaya katılan tüm öğrencilere,

sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve inanışlarını düzeltmeyi amaçlayan 2 saatlik bir seminer verildi.

Bilgilendirilmiş onam hakkı çerçevesinde;

- Araştırmanın yapılacağı ilköğretim okullarındaki yöneticiler araştırmanın içeriği ve kapsamı hakkında bilgilendirildi ve izin alındı.

- Araştırmaya katılacak öğrencilere çalışmanın içeriği ve kapsamı hakkında bilgi verildi ve izin alındı.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenini öğrencilerin sigara içme durumu, bağımlı değişkenlerini ise öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ile aile bireylerinin, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının sigara içme durumu oluşturdu.

Anketlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında değerlendirildi. Verilerin değerlendirmesinde, ortalama, yüzdelik ve χ^2 kullanıldı.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Öğrencilerin % 47.6'sının kız (n=78), % 52.4'ünün erkek (n=86) olduğu görüldü. Yaş ortalaması ise 12.7±1 bulundu.

Tablo 1. Öğrencilerin aile bireylerinin sigara içme durumu ve dağılımı

Sigara içen aile bireyi	S	%
Yok	15	90.9
Var	149	9.1
TOPLAM	164	100.0

Sigara içen aile bireylerinin yakınlık derecesi	Sigara içme durumu	
	S	%
Yok	15	9.1
Baba	58	35.4
Anne+baba	44	26.8
Anne	12	7.3
Kardeş	16	9.8
Diğer aile bireyleri	19	11.6
TOPLAM	164	100.0

Aile bireylerinin sigara içme durumu incelendiğinde, çocukların % 90.9'unun (n=149) evinde bir yada birkaç aile büyüğünün sigara içtiği görüldü. Sigara içen aile bireyleri arasında % 35.4'le (n=58) babaların 1. sırada yer aldığı belirlendi (Tablo 1). Anne ve babanın her ikisinin sigara içme oranı % 26.8 (n=44) ile 2. sırada yer aldı. Kardeşlerin sigara içme oranı ise % 9.8 (n=16) bulundu.

İnsan yaşamında, doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik, kültürel ve toplumsal yönleriyle de kişinin ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip yönlendirir. Çocuğun kendini tanıması, kişiliğini kazanması ve uyum sağlamasında anne baba tutumlarının yeri çok önemlidir (Yavuzer 1996). Çocuğun ruh sağlığını belirleyici en önemli etkenlerden biri, kötü alışkanlıklar edinip edinmediğidir. Araştırmacılar anne baba ve kardeşleri sigara içen

bireylerin, anne baba ve kardeşleri sigara içmeyen bireylere oranla daha çok sigara kullandıklarını ortaya koymaktadır (Göksel ve ark. 1999, Gaeta et al. 1998, Uğur 1994, Hansen et al. 1987, Hops et al. 1990, Green et al. 1996). Bir çalışmada bu oranın 4 misline kadar çıktığı bildirilmektedir (Odabaşı 1992). Çocuklarda ve gençlerde sigara içen ebeveyn ya da kardeşe karşı duyulan hayranlık sonucunda gelişen özdeşleşmeye bağlı olarak sigara kullanma davranışı görülebilmektedir (Pekşen 1995). Başka bir çalışma da çocuğun sigara kullanmasında asıl belirleyicinin babanın tavrı olduğu vurgulanmaktadır (Biglan et al. 1995). Çalışmamızda öğrencilerin aile bireyleri arasında sigara kullanımının yüksek oranlarda olması ve özellikle babanın sigara kullanımında % 35.4'le 1. sırada yer alması, bu çocukların sigara kullanmayı denemesinde ve bunun ileride çocukta bir alışkanlık haline gelmesinde rolü olacağını düşündürdü.

Tablo 2. Öğrencilerin öğretmenlerinin okulda sigara içme durumu ve sigara içen arkadaşlarının olma durumu

Öğretmenlerin okulda sigara içme durumu	S	%
Evet	150	91.5
Hayır	14	8.5
TOPLAM	164	100
Sigara içen arkadaşı olma	S	%
Evet	82	50
Hayır	82	50
TOPLAM	164	100

Öğretmenlerin okulda sigara içme durumu incelendiğinde (Tablo 2), öğrencilerin % 91.5'inin (n=150) bir yada birkaç öğretmenini okulda sigara içerken gördüğünü ifade ettiği belirlendi.

Öğretmen, aile bireyleri gibi çocuğa rol model olan kişilerin sigara

içmesi, çocukların sigara içmeyi olağan kabul edilir bir davranış olarak görmesine neden olmaktadır. Ayrıca örnek aldığı yetişkinlerin davranışları içinde en kolay başarabileceği bir eylem haline getirebildiği için sigara çocuğa çekici gelmektedir (Joossens et al. 1988,

Pekşen 1995). Sigaranın zararlı olduğuna ilişkin yapılan bilinçlendirme çabaları fiili örneklerle çeliştiği için etkili olamamaktadır (Odabaşı 1992, Pekşen 1995). Bu nedenle, çocukları sigaradan korumaya yönelik yapılan çalışmalarda sadece çocuklara yönelik bilinçlendirme çabalarının yeterli olamayacağı açıktır. Sigarayla başarılı bir mücadele için çocuklar, aileleri ve öğretmenlerinin birlikte ele alındığı daha organize çalışmalara ihtiyaç vardır.

Öğrencilerin sigara içen arkadaşının olma durumu incelendiğinde; öğrencilerin % 50'sini (n=82) sigara içen arkadaşının olduğunu belirttiği görüldü (Tablo 2). Çevre ve arkadaş faktörü, her türlü kötü alışkanlıkta olduğu gibi sigara konusunda da belirleyici olabilmektedir. Araştırmacılar çocukların sigaraya başlamasında arkadaş faktörünün önemli olduğunu vurgulamaktadır (Pekşen 1995, Göksel ve ark. 1999, Gaeta et al. 1998). Çevresindeki arkadaşlarının sigara kullanması,

sigara içmenin bir büyüme davranışı olarak algılandığı akran gurubunda bu davranışa özenme ve gruba ait olma duygusunu yaşama sigaraya başlamada önemli bir faktör olarak sayılabilir. Çocukların özellikle ergenlik çağına doğru yaşadığı duygusal dengesizlik, başkalarına benzeme, otoriteye karşı çıkma gibi davranış özelliklerine aile fertlerinden etkilenme ve akran baskısı, grup arkadaşlarına özenme gibi sosyal çevrenin de etkisi eklendiğinde ergenlik çağının başına denk gelen ilköğretim 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin sigaraya başlama açısından risk altında olduğu söylenebilir. Çalışmaya katılan öğrencilerin de bu yaş gurubunda yer alması ve oldukça yüksek oranda (% 50) sigara içen arkadaşının olduğunu belirtmesi, arkadaş etkisi açısından da risk altında olduklarını göstermekte ve ilköğretim öğrencileri arasında sigara içmenin yaygınlaştığını, sigara içmeye başlama yaşının daha da düştüğünü düşündürmektedir.

Tablo 3. Sigara içmeyi deneme durumu ve deneme yaşı

Sigara içmeyi deneme	S	%
Evet	74	45.1
Hayır	90	54.9
TOPLAM	164	100.0

Deneme yaşı	Sigara içme		
	S	%	Kümülatif %
7-9 yaş	19	25.7	25.7
10-12 yaş	48	64.9	90.6
13-15 yaş	7	9.4	100.0
TOPLAM	74	100.0	100.0

Öğrencilerin daha önce sigara içmeyi deneme durumu incelendiğinde (Tablo 3), %45.1'inin (n=74) daha önce sigara içmeyi denediklerini belirttiği görüldü. Öğrencilerin sigara içmeyi ilk deneme yaşı incelendiğinde, ağırlıklı olarak 12 yaş öncesi olduğu (%90.6)

görüldü (Tablo 3). Çalışmalar ülkemizde öğrencilerin ilkokul son sınıf ve orta okul döneminde sigarayla tanıştıklarını, ilk denemelerini de bu dönemde yaptıklarını ortaya koymaktadır (Önder ve ark. 1988, Saltık ve ark. 1992, Karlıkaya 2002). Ayrıca 13 yaşından sonra

sigaraya başlayanların sigarayı bırakma oranının, 13 yaşından önce başlayanlara göre belirgin olarak yüksek olduğu ve günlük sigara tüketiminin başlama yaşı küçüldükçe arttığı da bilinmektedir (Breslau and Peterson 1996).

Çalışmaya katılan öğrencilerin erken yaşta sigara kullanmayı oldukça yüksek bir oranda denemiş olmaları ve ilk deneme yaşının ağırlıklı olarak 12 yaş altında olması, çocukların sigaraya

karşı hayır deme bilincinin ilköğretim çağında oluşturulması gerektiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Erken yaşta sigaraya başlamanın ileriki dönemde sigarayı bırakmayı güçleştirdiği ve günlük sigara tüketiminin daha fazla olmasına neden olduğu da göz önünde bulundurulduğunda mümkün olduğu kadar erken yaşta sigaraya karşı bilinçlenmenin oluşturulması gerektiği açıktır.

Tablo 4. Öğrencilerin halen sigara içme durumu ve cinsiyetlere göre dağılımı

Sigara içme	S	%
Evet	16	10
Hayır	148	90
TOPLAM	164	100

Cinsiyet	Sigara kullanma durumu		Toplam	χ^2 p
	Evet	Hayır		
Kız	2	76	78	8.73
Erkek	14	72	86	0.003
TOPLAM	16	148	164	

Öğrencilerin halen sigara içme durumu incelendiğinde (Tablo 4), %10'unun (n=16) halen sigara içtiği belirlendi. Ülkemizde lise öğrencilerinin sigara kullanımına ilişkin bir çok çalışma yapılmıştır. (Önder, Egemen 1988, Tümerdem ve ark. 1986, Çelik ve ark. 2000, Göksel ve ark. 2001, Karlıkaya 2002). PİAR'ın 1988 de yaptığı ve sigara içme yaygınlığı konusunda ülkeyi temsil eder nitelikteki tek çalışmada 15-18 yaş grubunda sigara içme oranı %30 olarak saptanmıştır (PİAR 1988). Bazı araştırmacılar 11-14 yaşlarında sigaraya başlama olasılığının %43-50 arasında olduğunu göstermektedir (Önder ve ark. 1988, Saltık ve ark. 1992). Edirne'de 1992 de yapılan bir çalışmada orta öğretim öğrencilerinde sigara içme oranı %27 olarak bulunmuştur (Saltık ve ark. 1992). Ülkemizde 1986-1990 yılları

arasında yapılan ve çeşitli illeri kapsayan çalışmalarda lise öğrencilerinde sigara içme oranı %18-43 arasında değişmektedir (Önder, Egemen 1988, Tümerdem ve ark. 1986, Çelik ve ark. 2000, Göksel ve ark. 2001, Karlıkaya 2002). Üniversite öğrencilerinde bu oran %20.1-51.2 arasında değişmektedir. İtalya'da lise öğrencileri arasında sigara içme sıklığı % 24.1 (Gaeta et al. 1998), Amerika'da ise Lise 1. sınıf öğrencilerinde %31.2, son sınıf öğrencilerinde %38.2 olarak bulunmuştur (Everett et al. 1998). Ülkemizde lise öğrencileri arasında sigara içme sıklığı diğer ülke verilerine benzer görülmektedir. Ayrıca çalışmalar, yaş arttıkça sigara içme sıklığının arttığını göstermektedir (Gaeta et al. 1998, Everett et al. 1998, Karlıkaya 2002, Coogan et al. 1998). İlköğretim öğrencileri arasında sigara içme sıklığını araştıran çalışmaya rastlanmamıştır.

Ancak araştırmacıların öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça sigara içme sıklığının arttığını vurgulaması dikkat çekicidir.

Çalışmamızda araştırmaya katılan ilköğretim öğrencileri arasında halen sigara içme oranı %10 bulunmuştur. Öğrencilerin tamamının ilköğretim okulu öğrencisi olduğu ve yaşlarının 15'in altında olduğu düşünüldüğünde sigara kullanma oranının bu yaş grubuna göre oldukça yüksek olduğu ve yıllar geçtikçe sigaraya başlama yaşının küçüldüğünü ve sigara kullanma oranlarının arttığını gösteren çalışmaları desteklediği söylenebilir.

Sigara kullanımının cinsiyetlere göre dağılımı incelendiğinde, sigara kullanma oranının erkek öğrencilerde istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı ölçüde yüksek olduğu görüldü (Tablo 4) ($\chi^2=8.73$, $p=0.003$). Karlıkaya (2002), Lise öğrencileri arasında sigara kullan-

ma oranını araştırdığı çalışmasında, erkek öğrenciler arasında sigara kullanımının daha fazla olduğunu belirtmiştir. Kocabaş ve arkadaşları da yaptıkları çalışmalarda benzer sonuçlar bulmuşlardır (Kocabaş 1988).

Çalışmamızda da erkek öğrenciler arasında sigara kullanımının yüksek bulunması, ilköğretim çağından itibaren erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran sigaraya başlama açısından daha fazla risk altında olduğunu göstermektedir. Erkeklerin kızlardan daha yüksek sigara içme oranına sahip olmasının Türkiye genelinin sigara içme durumuna ve geleneksel kültürüne uygun olduğu söylenebilir. Bu nedenle çocuk ve ergenlerin sigaraya başlamasının önlenmesinde özellikle erkek çocukların sigaradan uzak durmasına yönelik çabalara ağırlık verilmesi yararlı olacaktır.

Tablo 5. Öğrencilerin sigara içme durumu ile anne, babalarının sigara içme ilişkisinin incelenmesi

Öğrencilerin Sigara İçme Durumu	Her iki aile bireyinin sigara içme durumu (Anne+baba)			χ^2 p
	İçiyor	İçmiyor	TOPLAM	
İçmeyen	34	114	148	9.56 p=0.002
İçen	10	6	16	
TOPLAM	44	120	164	

Öğrencilerin halen sigara içme durumu ile anne ve babalarının sigara içme ilişkisi incelendiğinde; sigara içen öğrenciler arasında hem anne hem de babanın birlikte sigara içme oranının sigara içmeyenlere göre istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı ölçüde yüksek olduğu görüldü (Tablo 5) ($\chi^2=9.56$, $p=0.002$). Bu sonuçlar aile bireylerinin sigara içmesinin, çocukların

sigara içmeyi olağan kabul edilir bir davranış olarak görmesine neden olduğu, ve sigaraya başlamalarında etkili olduğuna ilişkin literatürü desteklemektedir (Odabaşı 1992, Pekşen 1995).

Sigara içen ve içmeyen öğrencilerin anne babalarının eğitim durumları, sosyoekonomik düzeyleri, çalışma durumları karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel bir fark olmadığı görüldü.

Tablo 6. Öğrencilerin sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve inanışları*

Yanlış bilgi ve inanışlar	Görülme sıklığı	
	S	%
Yabancı marka sigaranın kanser riski daha düşük	107	65.2
Filtre sigaranın zararlarını önler	92	56.1
Nikotini düşük sigara içerek sigaranın zararlarından korunmak mümkündür	90	54.9
Sigara zihni açar	78	47.6
Vücudun bir miktar sigaraya ihtiyacı vardır	75	45.7
Sigara içilen ortamda bulunmak zararlı değildir	58	35.4
Anne babanın evde sigara içmesi çocuklarının sağlık durumunu etkilemez	57	34.8
Sigara içenlerin içmeyenlerin yanında içme özgürlüğü olmalı	52	31.7
Gebelikte sigara içilmesinin bebeğe zararı yoktur	44	26.8

* Doğru yanlış şeklinde işaretleme yapıldı.

Öğrencilerin sigaraya ilişkin bilgi ve inanışları değerlendirildiğinde (Tablo 6); %65.2'sinin "yabancı marka sigara içilmesinin kanser riskini azalttığı"nı düşündüğü görüldü. Bu inanışın öğrenciler arasındaki en yaygın yanlış inanış olduğu belirlendi. Öğrencilerin % 56.1'inin filtreli sigara kullanımının sigaranın zararlarını önlediğine inandıkları belirlendi. Ayrıca sigaranın zihni açtığı (%47.6), sigara içilen evde yaşamının çocukların sağlık durumunu etkilemeyeceği (%34.8) gibi sigaraya ilişkin çok sayıda yanlış bilgi ve inanışın da oldukça yüksek oranlarda olduğu belirlendi. Öğrenciler arasında sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve inanışların bu kadar yüksek oranda olmasında örtülü sigara reklamlarının ve rol model aldığı kişiler arasında sigara kullanımının yaygın olması nedeniyle sigara kullanımını olağan bir davranış olarak algılamasının etkisi olduğu düşünüldü.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; araştırmaya katılan ilköğretim okulu öğrencilerinin sigaraya ilişkin yanlış bilgi ve

inanışlarının fazla olmasının yanı sıra çocukların kendisine model olarak gördüğü aile bireyleri ve öğretmenleri arasında sigara kullanımının çok yaygın olması nedeniyle sigaraya başlama ve kullanma olasılıklarının yüksek olduğu sonucuna varıldı.

Gençlerimizin giderek daha küçük yaşta sigaraya başladığı ve bu kötü alışkanlığın sorunlarını yaşamın sonraki yıllarına aktardığı göz önünde bulundurulduğunda;

- Batı toplumlarının yaklaşımını örnek alarak hem devlet hem de toplum olarak sigarayı özendirici eylemlere ve koşullara karşı kararlılıkla mücadele edilmesi için gerekli adımların atılması,

- Çocuk ve gençleri bu zararlı alışkanlıktan kurtarabilmek için destek verebilecek kurumlara ulaşabilmelerini kolaylaştırıcı tedbirler alınması,

- Çocuk ve gençlerin ileride sigara kullanımının önlenmesinde çocuklar, aileleri ve öğretmenlerinin birlikte ele alındığı daha kapsamlı ve organize çalışmaların yürütülmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- .....**PIAR (1988)**. Sigara Alışkanlıkları Ve Sigara İle Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması Raporu. Ocak 1988.
- Benowits N (1996)**. Nicotine addiction. *Primer Care Clinic Office Practic* 26(3): 611-631.
- Biglan A, Duncan TE, Ary DV et al. (1995)**. Peer and parental influences on adolescent tobacco use. *Journal of Behavioral Medicine* 18: 315-330.
- Breslau N, Peterson EL (1996)**. Smoking cessation in young adults: age at initiation of cigarette smoking and other suspected influences. *American Journal of Public Health* 86: 214-220.
- Coogan PF, Adams M, Geller AC et al. (1998)**. Factors associated with smoking among children and adolescents in Connecticut. *American Journal of Preventive Medicine* 15: 17-24.
- Çelik P, Esen A, Yorgancıoğlu A ve ark. (2000)**. Manisa ilinde lise öğrencilerinin sigaraya karşı tutumları, *Toraks Dergisi* 1(1);<http://www.toraks.org.tr/journal/text.php3?id=29.14.4.2004>.
- Everett SA, Husten CG, Warren CW (1998)**. Trends in tobacco use among high school students in the United States 1991-1995. *68: 137-140*.
- Gaeta G, Del Castello E, Cuomo S (1998)**. Personal, familial and environmental factors influencing the inclination of smoking in adolescents: differences between sexes and between city and small-town dwellers. *Cardiologia* 43: 417-426.
- Göksel T, Cirit M, Bayındır Ü et al. (1999)**. Factor associated with smoking among high school students. *The European Respiratory Journal* 29:144-217.
- Green G, Macintyre S, West P (1996)**. Do children of lone parent smoke more because their mothers do? *British Journal of Addiction* 85: 1497-500.
- Hansen WB, Graham JW, Sobel JL et al. (1987)**. The consistency of peer and parent influences on tobacco, alcohol and marihuanna use among young adolescents. *Behavioral Medicine* 10: 559-579.
- Herken H, Özkan İ, Kaya N ve ark. (1997)**. Gençlerdeki sigara kullanma davranışında anne baba tutumunun ve sosyokültürel düzeylerinin etkisi VI. Ana-dolu Psikiyatri Günleri, Bilimsel Çalışmalar. Erzurum.
- Hess RD, Holloways SD (1984)**. Family and school as educational institutions. In: Parke RD (Eds) *Review of child development research*. Chicago: University of Chiago Pres, 7:179-122.
- Hops H, Tildesley E, Lichhenstein Ary D et al. (1990)**. Parent-Adolescent problem solving interactions and drug use. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 16: 239-258.
- Joossens L, Raw M (1998)**. Cigarette smuggling in Europe: who really benefits? *Tobacco Control* 7: 66-71.
- Karlıkaya C (2002)**. Edirne'de Lise öğrencilerinde sigara içme prevalansı. *Toraks Dergisi* 3(1):7-12.
- Kocabaş A (1988)**. Öğrencilerde ve öğretmenlerde sigara içimiyle ilgili tutum ve inanışlar. *Ankara Tıp Mecmuası* 41: 365-380.
- Odabaşı GN (1992)**. Sigara alışkanlığının Türk toplumunda dağılım ve özellikleri, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Önder R, Egemen A (1988)**. Lise çağı gençliğinin sigara içme durumu. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi* 44: 121-130.
- Pekşen Y (1995)**. Sigara İçiminin Nedenleri, *Epidemiyolojisi, Pasif İçicilik*, Ed: Tür A, Samsun, Logos yayıncılık, 1-28.
- Saltık A, Yıldız T, Yorulmaz (1992)**. Edirne merkezinde 5100 orta-lise öğrencisinde sigara içme davranışı ve Spielberger testi ile ölçülen kaygı düzeyinin incelenmesi. *Ege Tıp Dergisi* 31: 53-59.
- Sieber MF, Angst I (1990)**. Alcohol, tobacco and cannabis: 12 year longitudinal associations with antecedent social context and personality. *Drug And Alcohol Dependence* 25: 281-292.
- Tümerdem Y, Ayhan B, Emekli U (1986)**. İstanbul kentinde öğrenim gençliğinde sigara içme olayı etkinliklerinin araştırılması. *Solum* 2: 412-416.
- Uğur M (1994)**. *Medical Psikoloji*, 1. baskı, İstanbul, 569-580.
- Yavuzer H (1996)**. *Çocuk ve Suç*. 3. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.